

Bibliopolium

Michael Welker: *Isten Lelke. A Szentlélek teológiája.*

Ford. Békefy Lajos és Békefy Röhring Klaudia. Szaklektor: Juhász Tamás.

Exit Kiadó – Debreceni Református Hittudományi Egyetem,

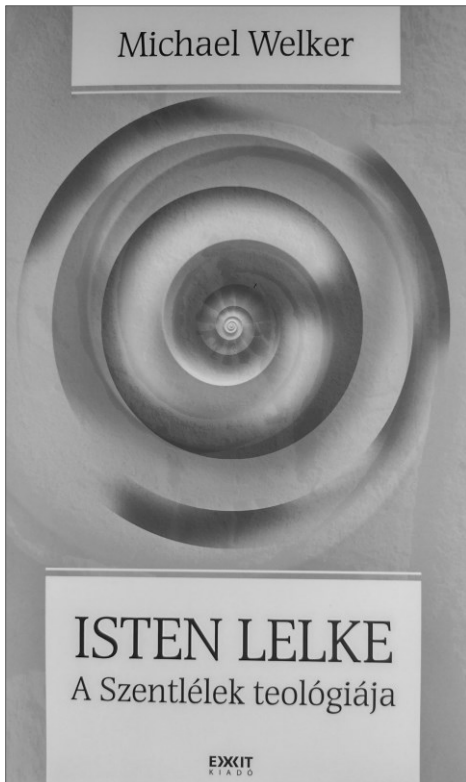
Debrecen–Kolozsvár 2018, ISBN 978-973-7803-68-9,

ISBN 978-615-5853-07-4, 344 old.

A könyv bemutatása azon a konferencián történt, amelyet a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 2019. április 4-én rendezett *Az Újreformátori teológia egy évszázad távlatában (1919–2019)* címmel. Welker professzor meghívott előadóként vett részt a tudományos találkozón. A bemutatót Békefy Lajos tartotta, aki a professzor irányításával doktorált a Heidelbergi Ruprecht–Karl

Egyetem Teológiai Karán. A könyv német kiadásának (*Gottes Geist. Theologie des Heiligen Geistes*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn 1992) szakszerű fordítása a tudományos együttműködés eredményeképpen született meg.

Welker professzor barthiánus teológus, ezért gondolkodásmódja közel áll a magyar nyelvű református olvasókhöz. Nyíltan vállalja a reformátori és a dialektikus teológiáknak „felülről” kiinduló elkötelezettségét. Ez azt jelenti, hogy komolyan veszi Isten istenségét, ugyanakkor nem utasítja el a tapasztalatra épülő teológia empirikus pietista, morális, ismeretelméleti-filozófiai igényét sem, amely a teremtésen belül keresi Isten valóságos hatalmi megnyilvánulásait. Vallomása szerint a Szentlélekről szóló tanítás azért született meg, mert az utóbbi időben háttérbe szorult a keresztyén teológia ezen témája. A Szentlélek munkájára való figyelmet elhomályosította az arisztotelészi metafizika, amely összekapcsolta a szellemet, az isteni világot és az észet. Egyes teológusok a „rajongóktól” való félelem miatt nem fordultak e kérdés felé. A Szentlélek személyével való foglalkozás szükségességét az ortodox és a pünkösdisták egyház sürgette az öku-

menikus mozgalom keretében. Ha pedig a karizmatikus kegyesség követői olyan nagy figyelmet szentelnek Isten Lelkének és a „Lélek kitöltéséről” szóló bibliai elbeszélésnek, akkor nekünk is meg kell ismernünk azt az óriási erőt, amely Isten Lelkéből árad ki (*Előszó a magyar fordításhoz és kiadáshoz*, 11. old.).

Módszerét tekintve a szerző eltér a szokásos rendszeres teológiai eljárástól. Vizsgálódását realista teológiának nevezi. Ez a teológiai megközelítés azal a céllal veszi figyelembe a különböző vallási tapasztalatokat, hogy rávilágítson Isten léte és a teremtett világ valóságára. Azt kívánja megmutatni, hogy Isten valósága sokkal gazdagabb, mint azok az egyszerű rendszerek és tapasztalati formák, amelybe valamilyen redukcióval mindig megpróbáljuk beleerőltetni őt. A Szentlélek teológiája által az a célja, hogy Isten létezését az egymásnak ellentmondó tapasztalatok területén vegyük észre, nem pedig az elvont formulákban és a tekintélyelvű teológiákban. Ezért kerüli a klasszikus hitvallási megfogalmazásokat. Inkább az ószövetségi és az újszövetségi bibliai elbeszélésekre hivatkozik, amelyek a Szentlélek erejéről tesznek bizonyosságot. Ezért munkáját „bibliai teológiának” is nevezi. Minthogy a bibliai bizonyosságtételek főleg múltbeli észlelésekről beszélnek, fontosnak tartja azt a rendszeres teológiai törekvést, „amelynek az a célja, hogy tisztázza és megbízhatóan közvetítse Istennek nemcsak a múltbeli, hanem a jelenkori és jövőbeni megtapasztalását és a vele

kapcsolatos váradalmainkat is” (15. old.). Isten megismerése nem statikus, lezárt, hanem dinamikus folyamat, és szerzőnk itt kapcsolódik Alfred Nort Whitehead amerikai matematikus és filozófus gondolatához, aki a *Vallás születéséről* című könyvében (*Wie entsteht Religion?* Suhrkamp Verlag AG, Frankfurt am M. 1985) az úgynevezett „folyamatteológia” (*Prozesstheologie*) alapelveit vázolja fel, amelyben Istenről nem úgy beszél, mint aki valami távoli és megközelíthetetlen mennyei hatalom volna, hanem aki társas lény. Isten és a világ kölcsönös kapcsolatban vannak egymással, és viszonzott módon (bipolárisan) befolyásolják egymást. A valóság nem valami változatlan, merev állapot, hanem folyamatosan megújuló helyzet. Isten a megújulás ereje, aki a változást, az újjáteremtést ösztönzi.

Mielőtt rátérne a Szentlélek munkájának leírására, a bevezető részben azokat a nehézségeket sorolja fel, amelyek akadályozzák a Lélek erejének megtapasztalását a modern szekularizált világban. Az első akadályt abban a közgondolkodásban látja, amely teljesen érzéketlen minden olyan jelenségre, amely Isten Lelkének megnyilvánulására utal. Ez a lelki vakság nem képes érzékelni Isten beavatkozását a világ eseményeibe, s ez „a közgondolkodás a Szentlélekről szóló tanra legtöbbször úgy tekint, mint valami kísérteties témakörre” (17–18. old.). Az érzéketlen hozzáállású embernek viszont észre kell vennie azokat a lelki, társadalmi törekvéseket, például a karizmatikus mozgal-

makat, a Dél-Amerikában elterjedt felszabadításteológiákat és a nyugati világban erőteljesen jelentkező feminista teológiákat, amelyek a Szentlélek hatásos munkájáról tanúskodnak. Ezek a kegyességi, szociális irányzatok azokra a prófétai ígéretekre hivatkoznak, amelyek Isten Lelkének kiadásáról beszélnek, és arról a messiási korról jövendölnek, amelyben kivétel nélkül minden ember részesül Isten újjáteremtő ajándékában, amikor megszűnnek az addig uralkodó válaszfalak a vallási előjárók és hívők, a gazdagok és a szegények, az erősek és a gyengék, a domináns férfiak és az alárendelt nők között.

A tárgyalás során a szerző bevezet a bibliai bizonyágtételek gazdag tapasztalati világába. Megmutatja, hogy az ószövetségi és az újszövetségi hagyomány rétegei miképpen érzékeltették Isten jelenlétét és hatalmának megnyilvánulásait az ő Lelke által, és hogy miként nyernek megfogalmazást az Ószövetség történeti, prófétai, bölcséleti irataiban azok az események, amelyek által Isten beavatkozott Izráel életébe, amikor az szükséghelyzetekben volt és az ő váratlan szabadításásaiban részesült (Bir 3,7–9; 6,1–6; 10,6–10; 14,6), kulturális, politikai és erkölcsi összeomlása rendjén Akháb uralkodásának ideje alatt (1Kir 22,34–35), közösségi és személyes ihletettségek helyzetében (a hetven vén – 4Móz 11,34; Bálám – 24,2; adakozás a szent sátorra – 2Móz 35,21). Továbbá rávilágít arra, hogy az újszövetségi evangéliumok és levelek szerzői miként tesznek bizonyoságot

Isten Szentlelkének csodálatos munkájáról Jézus életében és feltámadásában (Róm 1,4), az ősegyház történetében, az istentiszteleti életben, a gyülekezeti közösség és az egység megvalósulásában.

A bibliai hagyományok a „gonosz lelkekről” és a „hazugság lelkeiről” is szólnak, amelyek félrevezetik az embert. Ezért van szükség a lelkek megítélésére. „A Szentlélek, Jézus Krisztus Lelke és a teremtő Isten Lelke ezekkel a gonosz lelkekkel szemben is működik. Ő pedig szeretetnek, az igazságosságának és az irgalmasságának a Lelke, ő az igazság és a bölcsesség Lelke, a szabadság és a békesség Lelke.” (11. old.)

Isten viszont nemcsak a múltban mutatta meg hatalmát a hívő embereknek, ugyanis a Lélek erejét ma is megtapasztalhatják hit által azokban az eseményekben, amelyek által Isten az igazságosság, a béke, a szolidaritás megteremtését munkálja a széttöredezett világban.

A bibliai elemzések után egy rendszeres teológiai következtetést von le: „Megállapíthatjuk tehát, *hogy az Isten Lelkéről szerzett korai tapasztalatok arról szólnak, hogy miként adódott új kezdet Isten népe életében a közösség helyreállítása céljából, miként tapasztalták meg a bűnök bocsánatát, hogyan élték meg az elnyomottak és a térdre kényszerítettek tappra állításukat és az élet erőinek megújulását.* Ezeknek a korai, jóllehet még nem eléggé karakterisztikus tapasztalatoknak láttán eszünkbe juthat az Apostoli Hitvallás harmadik cikkelye, amely a szentek közössé-

géről, a bűnök bocsánatáról, a feltámadásról és az örök életről szól. Egészen bizonyos, hogy a korai tapasztalatok sokkal közelebb állnak a Hitvalláshoz, mint azokhoz a »Lélek-koncepciókhoz«, amelyeket nagyban termelt a teológia-történet, s amelyeket mindenfajta címkével lehet illetni, minthogy azok metafizikai, spekulatív, egyéni, irracionális koncepciók.” (74. old.)

Michael Welker professzor könyvében példaszerűen találkozunk a bibliokateológiai vizsgálódás, a rendszeres teológiai összefoglalás és a gyakorlati teológiai kitekintés. A dialektikus tárgyalási módszer alkalmazásával elkerüli a deklaratív eljárást, és egyben bevonja az olvasót az egyes kérdések körül kialakul párbeszédbe. Az érdeklődőt gazdag irodalmi utalásokkal tájékoztatja a szóban forgó vitákról, így betekintést nyerhet mind a német nyelvű európai, mind az angol nyelvű amerikai teológiai és filozófiai irodalomba. Megjegyzendő azonban, hogy a protestáns

és római katolikus művek mellett nem találunk hivatkozásokat a keleti egyházak, az ortodox szerzők klasszikus és modern műveire.

Biblikus teológusként hiányoltam a misszió kérdésének felvetését, ugyanis a Szentlélek erőteljes munkája nélkül sem az ősegyház, sem a későbbi egyetemes egyház missziója nem bontakozhatott volna ki világszerte. A kolozsvári könyvbemutató hangot is adtam ennek észrevételemnek, a professzor pedig elismerte ennek jogosságát, és a Szentlélek misszióban megnyilvánuló munkáját olyan kérdésnek tekintette, amely kidolgozásra szorul. Ezzel is azt bizonyította, hogy Isten munkájának megismerése soha nem lezárt folyamat.

Mindezek alapján ajánlom a magyar olvasók figyelmébe Michael Welker professzor Szentlélekről szóló érdekesítő monográfiáját.

Geréb Zsolt

Csorba Dávid (szerk.): *Vértelen ellenreformáció.*

Reformáció öröksége 2. Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézetének Reformáció Öröksége Műhelye – Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, Budapest 2020, ISBN 978-615-5961-38-0, ISSN 2676-9824, 306 old.

A 2019 februárjában Sárospatakon megrendezett egyháztörténeti konferencia célkitűzése a gyászév tized vége és a türelmi rendelet közötti „vértelen ellenreformáció” századának (1681–1781) újraértelmezése volt. A tudományos előadások a házigazda Sáros-

pataki Református Teológia Akadémia (SRTA), azaz a Református Kollégium épületében hangzottak el. A helyszín-választás szimbolikus volt: a pápait kivéve talán egyetlen kollégium sem szenvedett annyit az ellenreformáció idején, mint a pataki. 1671-ben Báthory Zsófia